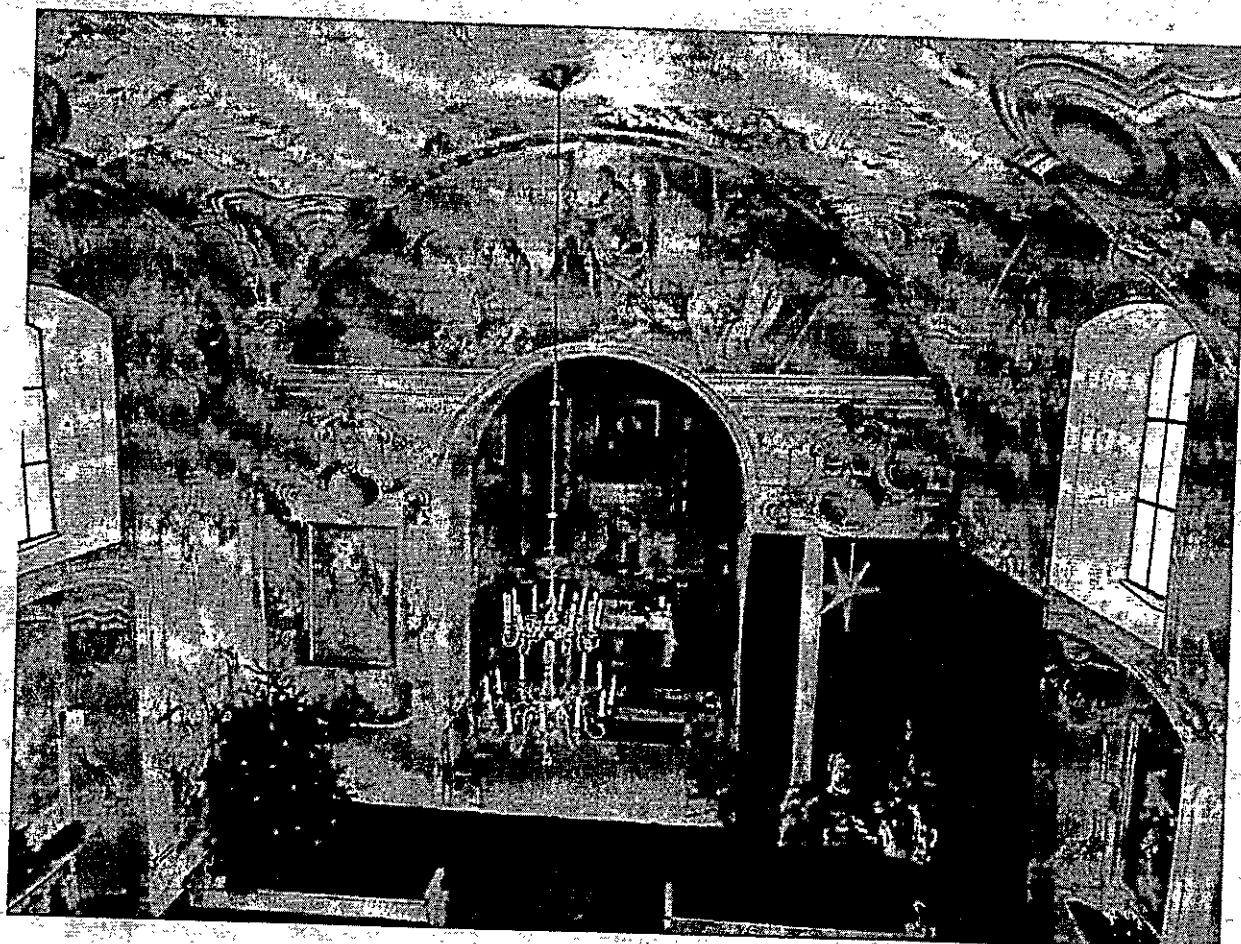

**PROGRAM KONSERWACJI I RESTAURACJI POLICHROMII
W KOŚCIELE PW. WNIĘBOWZIĘCIA NMP W KLESZTOWIE**

Autor:

Magdalena Frączek
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
35-210 Rzeszów, ul. W. Syrokomli 2
tel. 0 602 872 840

Rzeszów, listopad 2023

1. HISTORIA

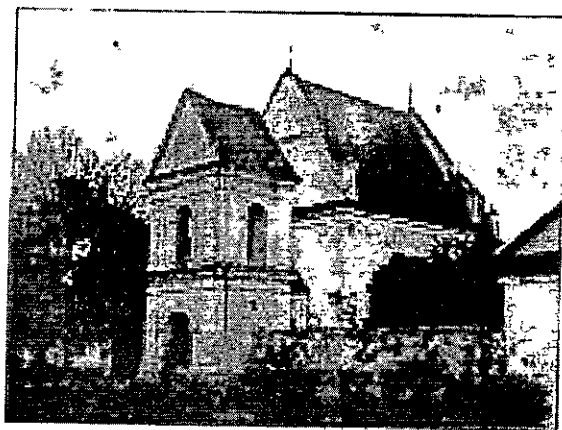

Рис. 29. Церковь в Кlesztове. Вид с юго-запада, 1723 г.

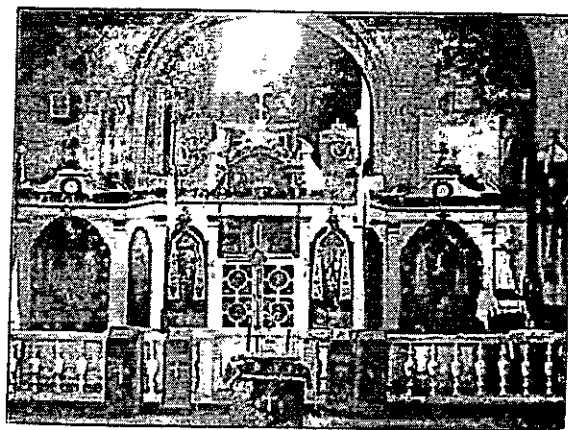

Рис. 30. Иконостас церкви в Кlesztове.

Świątynia została wzniesiona przed 1772 jako parafialna cerkiew unicka, zapewne z fundacji Onufrego Węglińskiego, ówczesnego właściciela Klesztowa. W tym też czasie wykonana została polichromia wewnątrz budynku, autorstwa Gabriela Sławińskiego. Konsekracji kościoła pw. Wniebowzięcia NMP dokonał w 1773 r. biskup Maksymilian Ryłło. W 1836r. - pożar zniszczył częściowo dach cerkwi. W 1865 świątynię zamieniono na prawosławną. Rok później przeprowadzono remont budynku obejmujący częściową wymianę pokrycia dachowego, wymianę ram okiennych ze wstawieniem wszystkich szyb, przestawienie ambońy i podniesienie podłogi przed planowanym ikonostasem. W 1907 stan dachu krytego dachówką był zły, malowidła wymagały oczyszczenia i konserwacji. W latach 1915-1917 - cerkiew stała pusta. W 1917 r. - staraniem Stanisława Titenbruna, właściciela Dryszczowa i mieszkańców przez Klesztowa świątynia przekazana została katolikom. Poświęcenia kościoła w dniu 7 listopada 1917 r. dokonał kanonik Kolegiaty Zamojskiej, ks. Wincenty Hartman - dziekan chełmski. Świątynia oddana została wówczas w zarząd księdzu Przyłuskiemu - proboszczowi Kumowa. W 1920 kościół uznany został za filialny z prawami parafialnego. Przeprowadzono doraźny remont z przystosowaniem do liturgii rzymskokatolickiej. W 1927r. Tadeusz Korpala z Krakowa wykonał restaurację malowideł (prace polegały na znacznym ich przemalowaniu temperą), podłoga uległa zniszczeniu (przegniła). Odnowiono malowidła po raz drugi zniszczone przez uderzenie pioruna w dn. 10 sierpnia 1934 r. W czasie II wojny światowej budynek kościoła został uszkodzony. Po wojnie był restaurowany: 1951r. - remont wstrzymany przez WKZ po stwierdzeniu prowadzenia bez zgody, dużych niedbałości i nieprawidłowości: zniekształcanie profilów, niestaranne wyciąganie gzymsów na elewacji, zamurowywanie dziur po pociskach bez należytego dotarcia zaprawy.

-1955r. - dobudowa nowej zakrystii od strony wschodniej.

- naprawa uszkodzonego pociskiem chóru (parapetu i arkady).

-1961r. - konserwacja malowideł przez Mieczysława Kadłuczkę, który zmarł w trakcie prac.

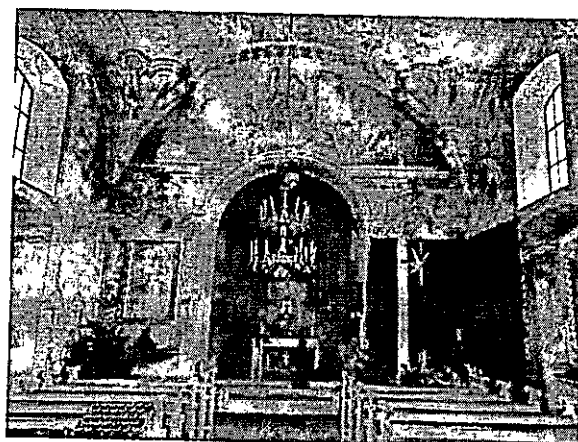
-1963r. - założenie instalacji elektrycznej.

-1964r. - założenie rynien i wykonanie odcieków odprowadzających wodę od ścian.

- 1975r. - konserwacja malowideł w prezbiterium i kruchcie przez Alojzego Gossa z Torunia, dalsze prace wstrzymane z powodu braku dotacji.
- 1977r. - zły stan pokrytego dachówką dachu, zgoda WKZ na wprowadzenie blachy miedzianej.
- 1988r. - skucie tynków zewnętrznych, wymiana pokrycia dachowego na blachę miedzianą.
- 1993r. - zły stan dachu, zamakanie ścian i malowideł m.in. z powodu braku rynien i złych obróbek blacharskich.¹

2. OPIS OGÓLNY OBIEKTU²

Kościół nieorientowany z prezbiterium zwróconym na północny zachód, murowany z cegły i otynkowany. Zbudowany na rzucie prostokąta z kwadratową kruchtą i kwadratowym prezbiterium, przy którym dwie zakrystie: prostokątna współczesna kościołowi i dobudowana w 1960 r. zbliżona do kwadratu. Wewnątrz w ścianach nawy znajdują się rozglifione wnęki przesklepione odcinkowo, nad nimi analogiczne wnęki okienne. Nawa i stara zakrystia nakryte są sklepieniem kolebkowym z lunetami, prezbiterium i kruchta kolebkowo-krzyżowym. Otwór tęczowy ma wykrój półkolisty. Chór muzyczny wsparty jest na szerokiej arkadzie o łuku odcinkowym, z niskimi filarami przyściennymi.

Na zewnątrz elewacje obiega belkowanie z profilowanym gzymsem wieńczącym. Nawa od frontu i od tyłu oraz tylna ściana prezbiterium zwieńczone są szczytami ze spływami. Szczyty ujęte są po bokach czworobocznymi filarkami ze sterczynami i zwieńczone trójkątnymi (z minimalnie ściętym górnym rogiem), ogzymisowanymi, przyczółkami. Analogiczny szczyk wieńczy też kruchtę. Dachy są strome, dwuspadowe, nad prezbiterium niższy, nad zakrystiami pulpitowe, obecnie kryte blachą.

¹ Historia obiektu z karty ewidencyjnej zabytku autorstwa Jadwigi Łojek, V-VIII 1996

² Opis ogólny obiektu z karty ewidencyjnej zabytku autorstwa Jadwigi Łojek, V-VIII 1996 oraz ze strony internetowej *Lubelskie Klimaty*: <https://www.lubelskieklimaty.pl/atracje-turystyczne/koscioly-klasztory-kaplice/1064-klesztow-kosciol-wniebowziecia-nmp.html>

3. OPIS POLICHROMII³

Całe wnętrze kościoła pokrywają polichromie wykonane w 1772 przez Gabriela Sławińskiego, przemalowane w 1927 przez Tadeusza Korpala z Krakowa i restaurowane w 1958 oraz 1975 przez J. Kadłuczkę. Jest późnobarokowa, ze scenami religijnymi w oprawie bogatej, iluzjonistycznej architektury. Na całą tę dekorację składa się szereg motywów architektonicznych, przy pomocy których malarz ukształtował ściany kościoła oraz z kilku scen figuralnych, stanowiących właściwy efekt dekoracyjny, umieszczonych na sklepieniach i tuż pod nim na ścianach. Architektura ze scenami figuralnymi wiąże w harmonijną całość luźno rozrzucone motywy ornamentacyjne. Motywy architektoniczne zdobią ściany boczne nawy i prezbiterium, a następnie przechodzą na sklepienie, gdzie tworzą ramę dla sceny figuralnej. Na bocznych partiach ściany tęczowej, po obu stronach łuku tęczowego namalowane są dwa ołtarze z obrazami wewnątrz ram, a nad łukiem całą szerokość ściany tęczowej zajmuje scena, przedstawiająca wręczenie kluczy św. Piotrowi. Zwieńczenie architektury malowanej nawy stanowi balustrada, jak gdyby obiegająca naokoło otwór o zarysie zbliżonym do prostokąta, wypełniony sceną Wniebowzięcia NMP.

³ Opis polichromii z artykułu Barbary Lipiec, *MALOWIDŁA FRESKOWE W KOŚCIELE PARAFIALNYM W KLESZCZOWIE* [w:] *Roczniki Humanistyczne* 1957/6/4, str.261-269

Architektura malowana bocznych ścian nawy jawia się w postaci trzech (na każdej ścianie) grup kolumn, dźwigających fragmenty belkowania, z którego wyżej wyrasta architektura sklepienia. Między skrajnymi grupami kolumn a oknami widzimy namalowane płytkie wneki-panneau, na których występują stylizowane kompozycje kwiatowo-muszlowe. Nad tymi płytkami, na tle obłoków — cztery postacie, przedstawiające śś. apostołów. Rozwijająca się w otworze iluzyjnym scena Wniebowzięcia NMP dzieli się na dwie grupy. Jedną tworzą stojący za balustradą apostołowie, z których jeden wskazuje ręką w niebo. Drugą grupę tworzy postać Matki Boskiej, unosząca się na obłokach oraz kilku aniołów, większych i mniejszych i uskrzydlonych główek cherubinów otaczających postać Maryi. Malowane na ścianie tęczowej ołtarze składają się każdy z obrazu w ramce i bogatego obramienia architektoniczno-ornamentacyjnego. Obrazy w ołtarzach przedstawiają — jeden świętego starca z Dzieciątkiem Jezus na ręku, drugi obraz „Miłosierdzia Bożego”.

Scena na ścianie tęczowej, zajmująca całą górną część ściany, przedstawia Wręczenie przez Chrystusa kluczy św. Piotrowi. Akcja rozgrywa się między dwoma fragmentami kolumn. Głębsze zamknięcie perspektywy tworzy pejzaż, wyobrażający w lewym rogu obrazu górę pokrytą drzewami i rozciągające się w głębi obłoki. W prawym rogu obrazu fragment architektoniczny przedstawia jakiś bliżej nieokreślony element, może balustradę, obok której siedzi postać starca. Nad jego głową zawieszona jest kotara, ukazująca w głębi krajobraz. Ośrodek kompozycji stanowi postać Chrystusa, zwróconego profilem do widza, naturalnej wielkości, przekazującego klucze św. Piotrowi, który klęczy na lewym kolanie. Za św. Piotrem siedzi inny starzec, na tle kotary, która wypełnia róg obrazu i sięga fragmentu kolumny stojącej poza Chrystusem. Druga kolumna, umieszczona przed postacią Chrystusa, widoczna jest tylko fragmentarycznie. Drugi róg obrazu wypełnia góra o spadzistym zboczu, pokrytym zielenią w różnych odcieniach. Głębsze zamknięcie perspektywy tworzą obłoki.

Na przeciwległej tej ścianie nawy, półkoliście zakreślone jej pole zajmuje inna kompozycja figuralna. Akcja tej sceny rozgrywa się na tle różowo-błękitnej barwy obłoków i zieleni trawy. Środek szczytowego pola ściany zajmuje otwór okienny. Po obydwu jego bokach widzimy dwie postacie. Po stronie epistoły spływa z obłoków uskrzydłona, naturalnej wielkości postać. Po drugiej stronie, nieco niżej, tuż nad balustradą chóru widoczna jest klęcząca na zielonej trawie postać starca, obróconego profilem do widza a twarzą do zjawiającego się anioła.

Ściany boczne prezbiterium pokrywają iluzyjne fragmenty architektury, naśladujące okna i drzwi. Dopełniają tej dekoracji malarskiej pilastry, umieszczone w czterech miejscach, po dwa na obu ścianach, naprzeciwko siebie. Na tak ozdobionych ścianach, zakończonych od góry łukami, rozciąga się krzyżowe sklepienie z malowanymi pendentywami, które wypełniają ślimacznice. Na nich spoczywa gzyms obiegający sklepienie. Środek wypełnia figura Baranka w glorii, na tle nieba, na którym igrają aniołki. Malowidło to obliczone jest na patrzenie od strony ołtarza.

Malowidło na krzyżowym sklepieniu kruchty wyobraża „Maryję w glorii”. W starszej zakrystii również polichromia o podziałach płycinowych, w których marmoryzacja. Na sklepieniu kompozycja figuralna.

We freskach klesztowskich, zastosowane zostały następujące barwy: w architekturze — biały, kremowy, złoto-żółty, zielono-niebieski, zielony, zgniło-zielony, srebrzysto-szary, czarno-szary,

wiśniowy, brązowy, brązowy na podkładzie fioletowym; w ornamencie — biało-szary, seledynowy, brązowo-zielony (względnie zielono-brązowy), zielony, czar-no-zielony, brązowy; w krajobrazie — złocisto-szary, różowo- błękitny (obłoki), niebiesko-szary, niebiesko-beżowy (skała?), zielony; w kwiatach — różne barwy, obok zielonych liści; figury ludzkie przedstawione są w barwach mniej więcej naturalnych, w strojach zaś, jak i w namalowanych kotarach widzimy następujące barwy: biały, różowo-biały, śnieżno-biały, biało-szarawy, szary, szafirowy, błękitny, zielony, różowy, żółty, brązowo-złoty, ceglasto-brązowy (brązowo-ceglasty), purpurowy, szaro-granatowy, ciemno-zielony, brązowy, brązowo-fioletowy i fioletowy.

4. BUDOWA TECHNOLOGICZNA I STAN ZACHOWANIA

Ściany kościoła murowane z cegły tynkowane. Polichromia malarska wykonana w technice fresku.

Dekoracja mocno zakurzona i zabrudzona, przez co zatraciła czytelność formy i kolorystyki. Powłoka malarska jest wyblakła i poszarzała. Polichromia była wielokrotnie reparowana, stąd liczne wtórne uzupełnienia i przemalowania. Występują spękania tynków oraz liczne uszkodzenia mechaniczne w postaci ubytków warstwy malarskiej, przetarć, zarysowań oraz wykruszeń farby. Największe ubytki występują w partii cokołowej, najbardziej narażonej na uszkodzenia mechaniczne spowodowane codziennym użytkowaniem obiektu. W kruchcie w partii cokołowej występują również ubytki tynków.

5. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Zakłada się wykonanie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej polichromii w kościele z przywróceniem pierwotnej jasności i barw malowideł. Wtórne wadliwe uzupełnienia i reparacje zostaną usunięte. Warstwa malarska zostanie oczyszczona, odspojenia podłoża polichromii podklejone, a pęknięcia i drobne ubytki tynków uzupełnione. Spudrowane i zagrzybione partie malowideł zostaną zatrute i poddane konsolidacji. Uzupełnienie ubytków oryginalnej polichromii wykonane zostanie za pomocą znaku graficznego (kropki), w partiach tła przy pomocy rozwibrowanej płamy skalającej.

W wyniku usunięcia w nawie wtórnej wylewki wraz z ogrzewaniem podłogowym, zostanie odsłonięta cokołowa partia polichromii. Zależnie od stanu zachowania polichromia ta będzie konserwowana lub odtwarzana na podstawie oryginału.

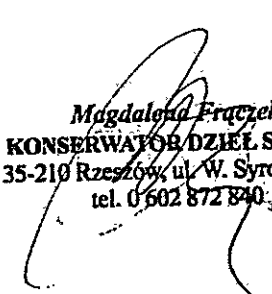
6. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

- Wykonanie dokumentacji stanu zachowania, prace badawcze i przygotowawcze (dokumentacja fotograficzna).
- Odkurzenie całej powierzchni polichromii z brudu /pędzel włosiowy i odkurzaczy/
- Usunięcie wtórnych wadliwych reparacji i przemalowań.
- Utrwalenie pudrującej się warstwy malarskiej (roztworem Paraloidu B - 72 w dowanolu - procentowość środka zostanie dobrana indywidualnie)
- Odczyszczenie polichromii - czyszczenie miękkimi pędzlami i gąbkami wiskab, detergentem z wodą oraz mieszaninami rozpuszczalników (środki dobrane na podstawie wykonanych prób)
- Podklejenie złuszczonych partii warstwy malarskiej - wodną emulsją żywicy akrylowej - Primal AC 33, lub Vinavil.NPC.emulsja na bazie polioctanu winylu
- Iniekcja ciśnieniowa spękań zaprawą na bazie wapna trasowego np. Oxal VP i T prod. Mc Bauchemie lub preparatem prod. Remmers np. Bohrlöhsuspension.
Wykonanie zszywania spękań muru prętami nierdzewnymi w formie spirali osadzonymi w systemowej zaprawie. (np. systemem Remmers, Helifix lub Statical - prace wykonać zgodnie z instrukcją producenta oraz ogólnie przyjętą praktyką konserwatorską) - zabiegi te stanowią wzmocnienie i stabilizację konstrukcji budynku.⁴
- Zbadanie powierzchni ścian i sklepienia na występowanie ewentualnych odspojień.
- Ewentualnie podklejenie odspojień oraz konsolidacja tynku - Ledany (w wypadku głębszych odspojień) lub wodną emulsją żywicy akrylowej - Primal AC 33 (w wypadku płytszych odspojień), metodą iniekcji.
- Poszerzenie spękań (tylko spękania konstrukcyjne oraz większe spękania skurczowe. Drobne spękania skurczowe będą zachowane i eksponowane).
- Uzupełnienie głębszych ubytków tynku zaprawą wapienno - piaskową. Uzupełnienie drobnych ubytków szpachlą na bazie dołowanego, ewentualnie zaprawą zbliżoną do parametrów obecnych tynków (UniversalPutz lub Dolomitspachtel KEIM).
- Położenie pobiaty.
- Scałenie kolorystyczne partii przedstawiających malowideł przy pomocy znaków graficznych - kropek i z użyciem roztworu Paraloidu B - 82 w etanolu i suchych pigmentów

⁴ Iniekcja i zszywanie stanowią tylko miejscową naprawę widocznych spękań tynków. Iniekcja i zszywanie nie stanowią wzmocnienia konstrukcyjnego. Ewentualne wznacznianie i stabilizacja konstrukcji murów budynku powinny być realizowane na podstawie oddzielnej ekspertyzy technicznej i projektu budowlanego.

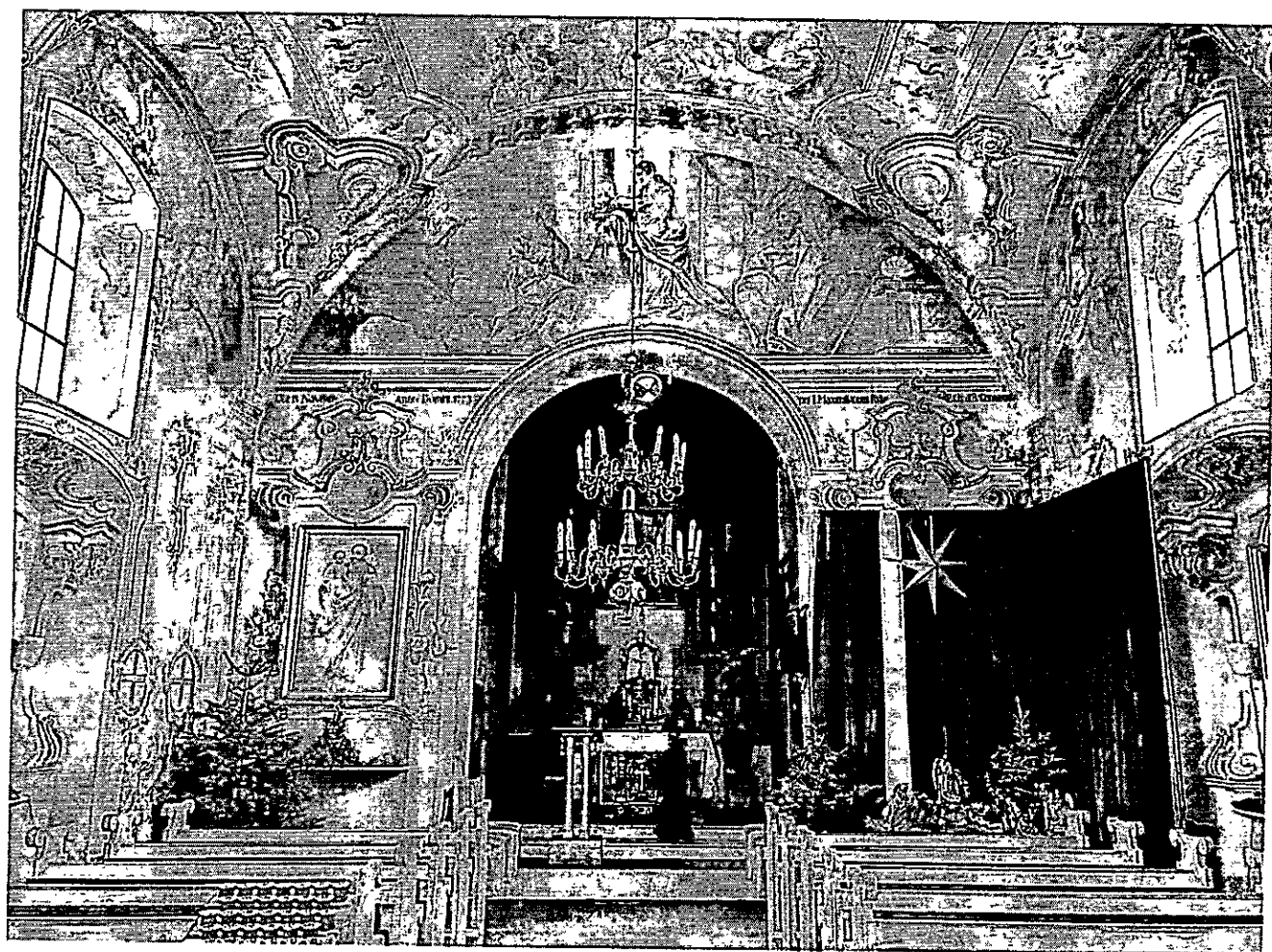
Magdalena Frączek
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
35-210 Rzeszów, ul. W. Syrokomli 2
tel. 0 602 872 840

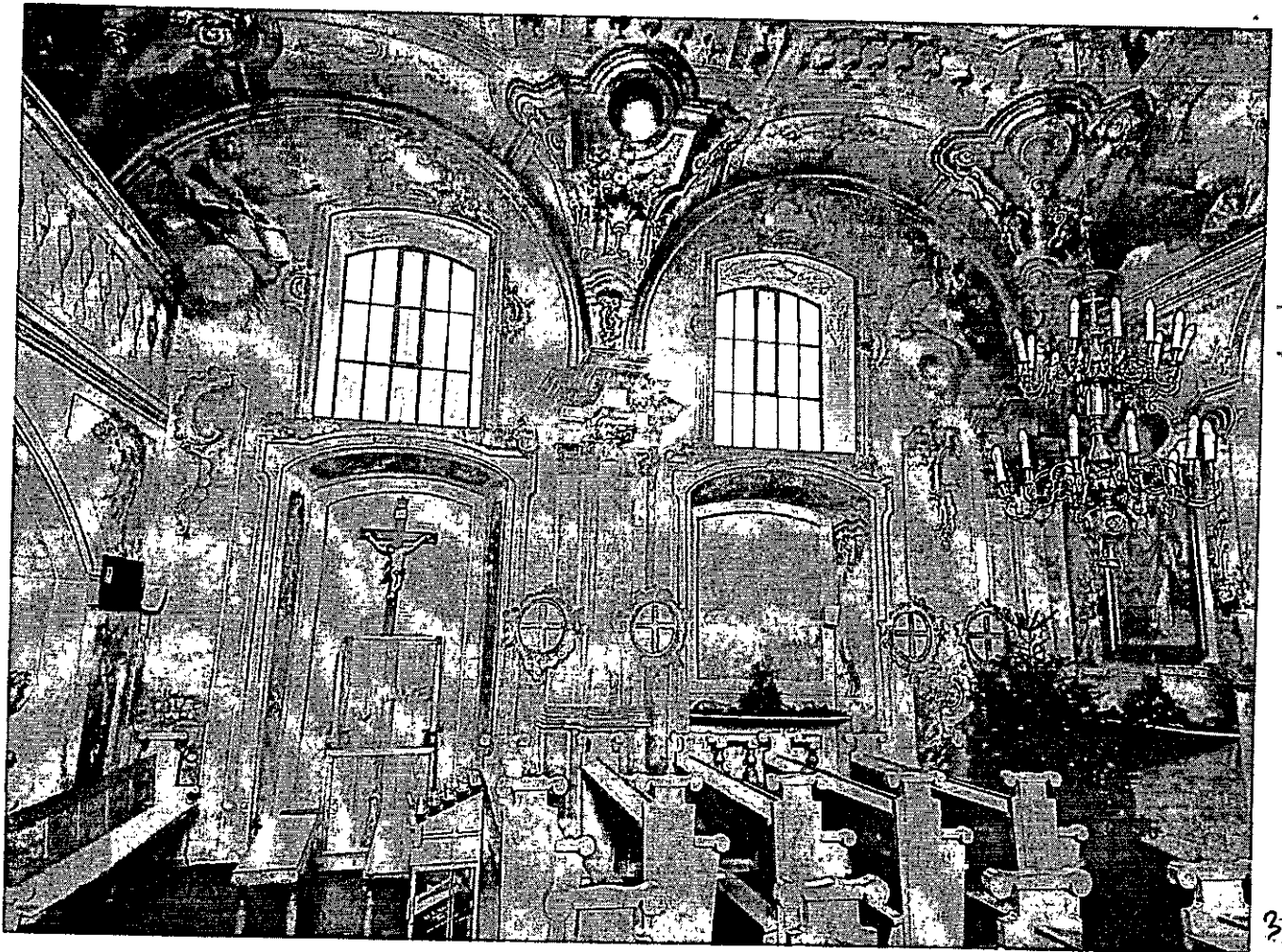
prod. KREMER (paleta malarstwa ściennego) ewentualne użycie farb akwarelowych lub farby odwracalne Reversil prod. KEIM. w partiach tła uzupełnienie ubytków przy pomocy rozwibrowanej płamy scalającej, farba odwracalna (farba na bazie wapna dołowanego np. Romanit KEIM).

Magdalena Frączyk
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
35-210 Rzeszów, ul. W. Syrokomli 2
tel. 0 602 872 840

7. SPIS FOTOGRAFII

1. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Widok ogólny na nawę i prezbiterium. Stan przed konserwacją.
2. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Ściana tęczowa. Stan przed konserwacją.
3. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Ściana boczna nawy. Stan przed konserwacją.
4. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Ściana boczna nawy. Stan przed konserwacją.
5. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Ściana chórowa nawy. Stan przed konserwacją.
6. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Wnętrze nawy. Stan przed konserwacją.
7. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Ściana pod chórem. Stan przed konserwacją.
8. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Ściana nad chórem. Stan przed konserwacją.
9. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Sklepienie nawy. Stan przed konserwacją.
10. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Fragment ściany bocznej nawy. Stan przed konserwacją.
11. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Fragment ściany bocznej nawy. Stan przed konserwacją.
12. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Wnętrze prezbiterium. Stan przed konserwacją.
13. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Sklepienie prezbiterium. Stan przed konserwacją.
14. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Wnętrze starszej zakrystii. Stan przed konserwacją.
15. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Wnętrze starszej zakrystii. Stan przed konserwacją.
16. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Sklepienie starszej zakrystii. Stan przed konserwacją.
17. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Sklepienie kruchty. Stan przed konserwacją.
18. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Wnętrze kruchty. Stan przed konserwacją.
19. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Posadzka w nawie. Stan przed konserwacją.
20. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Klesztowie. Posadzka w nawie, fragment starszy, przy wejściu do kruchty. Stan przed konserwacją.

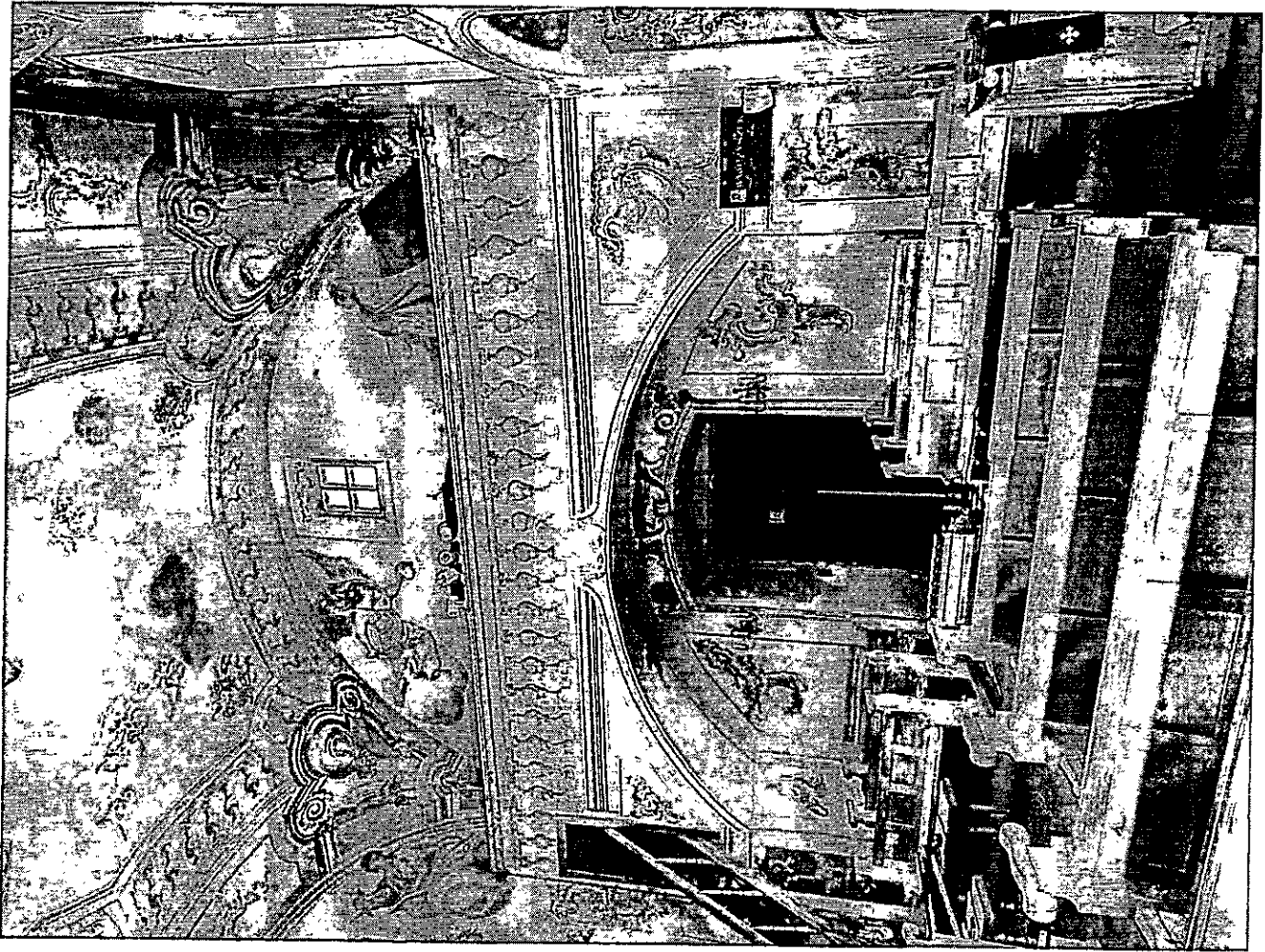

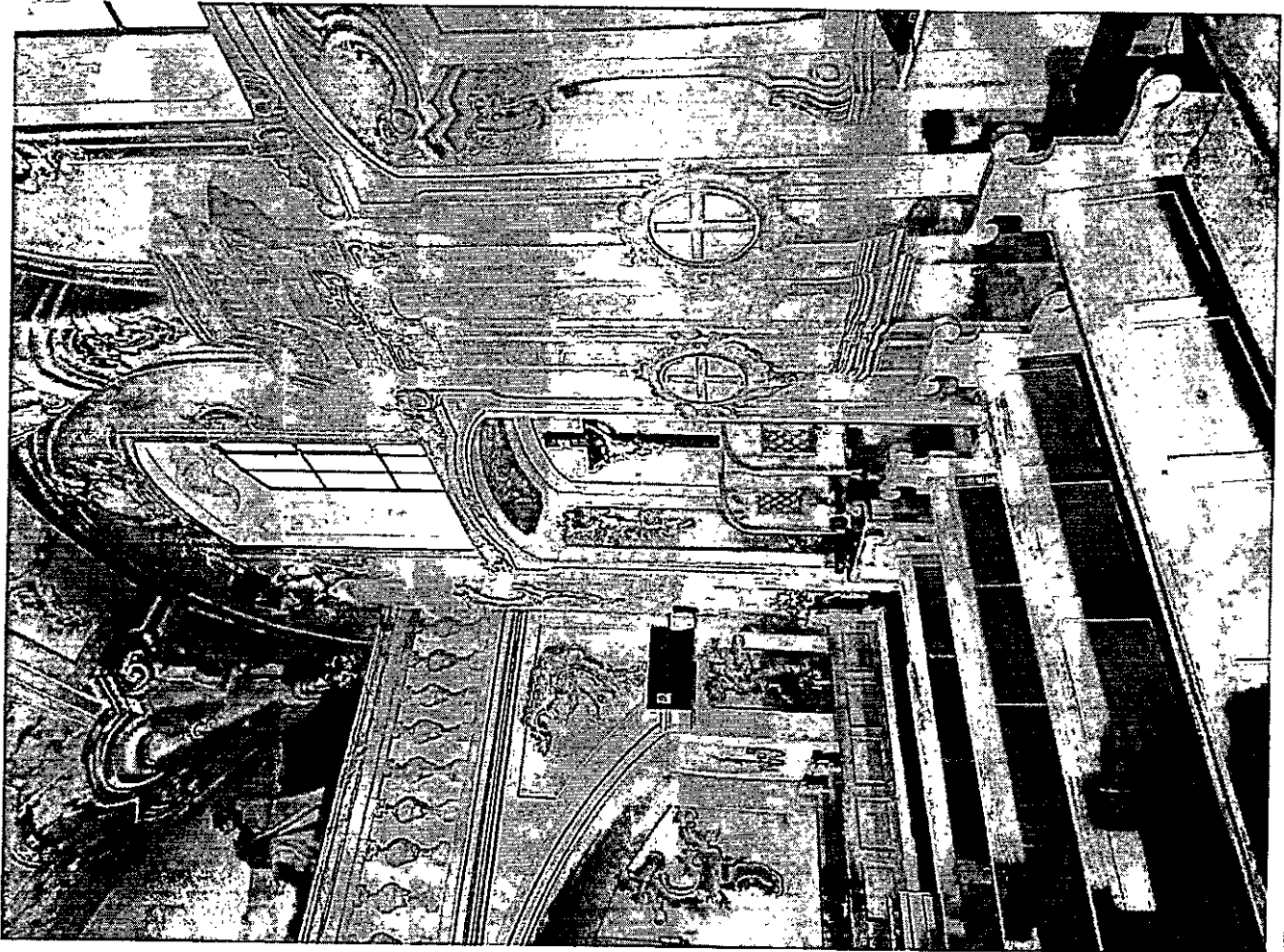
3.

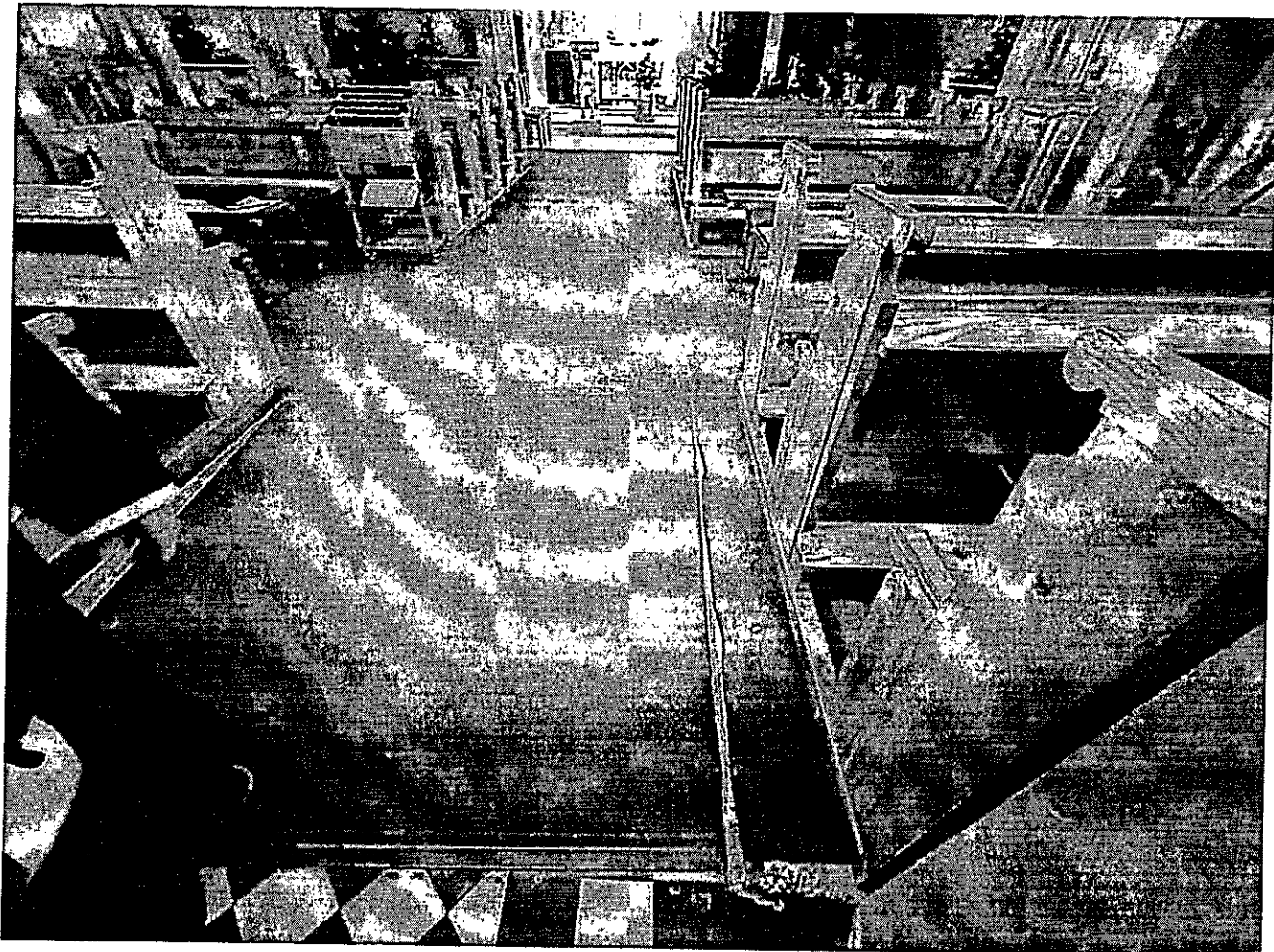
4.

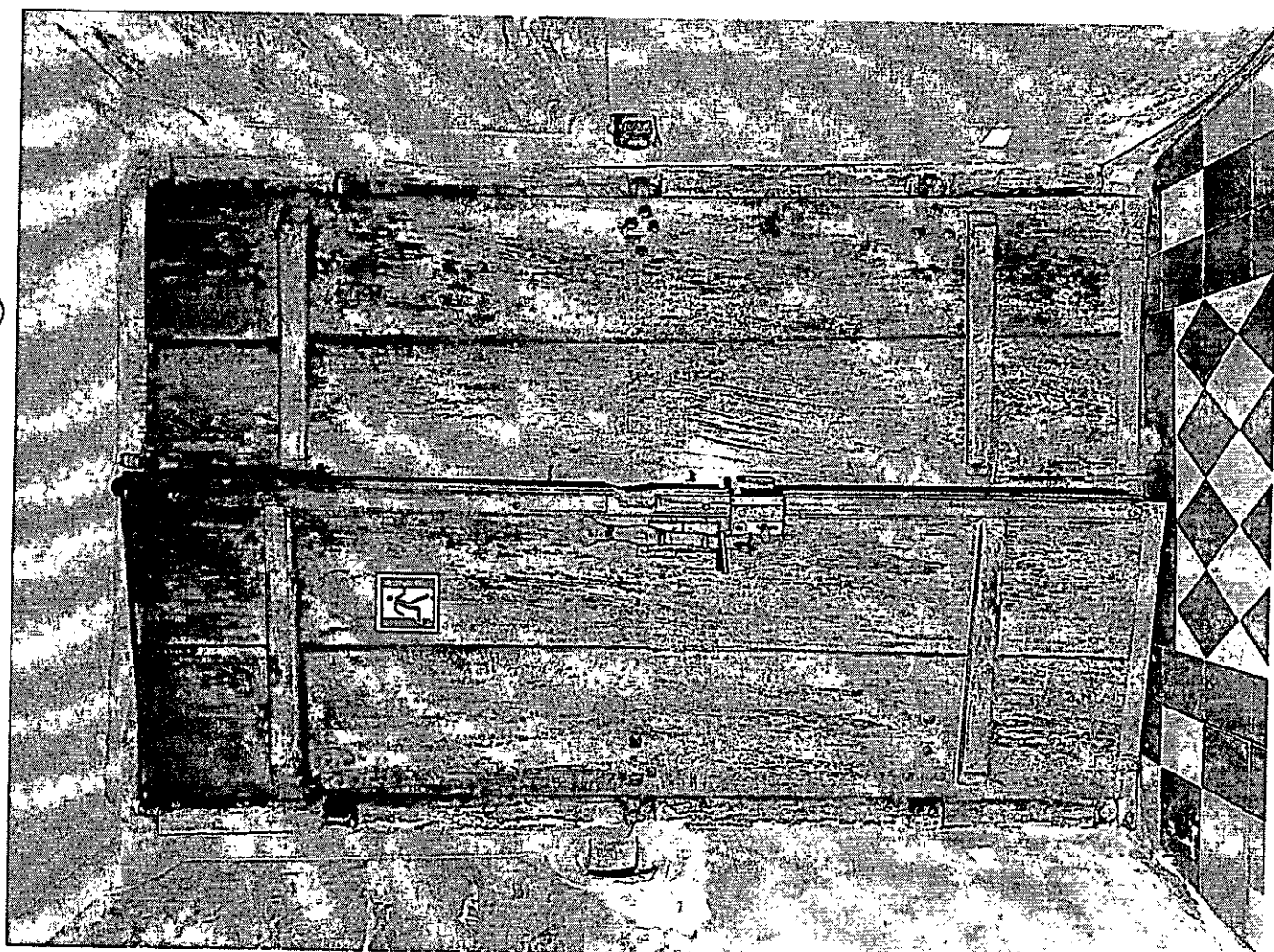
5.

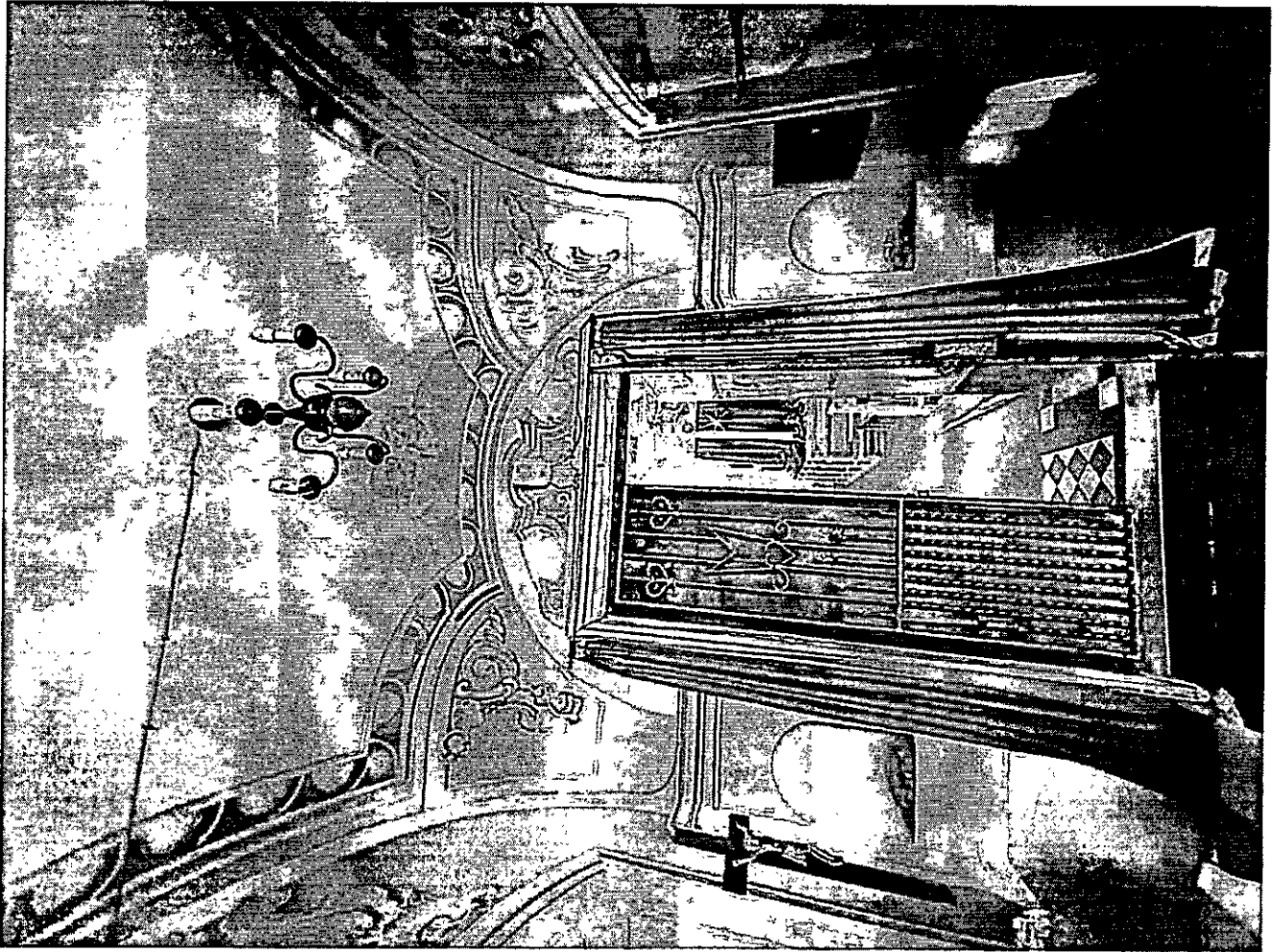
6.

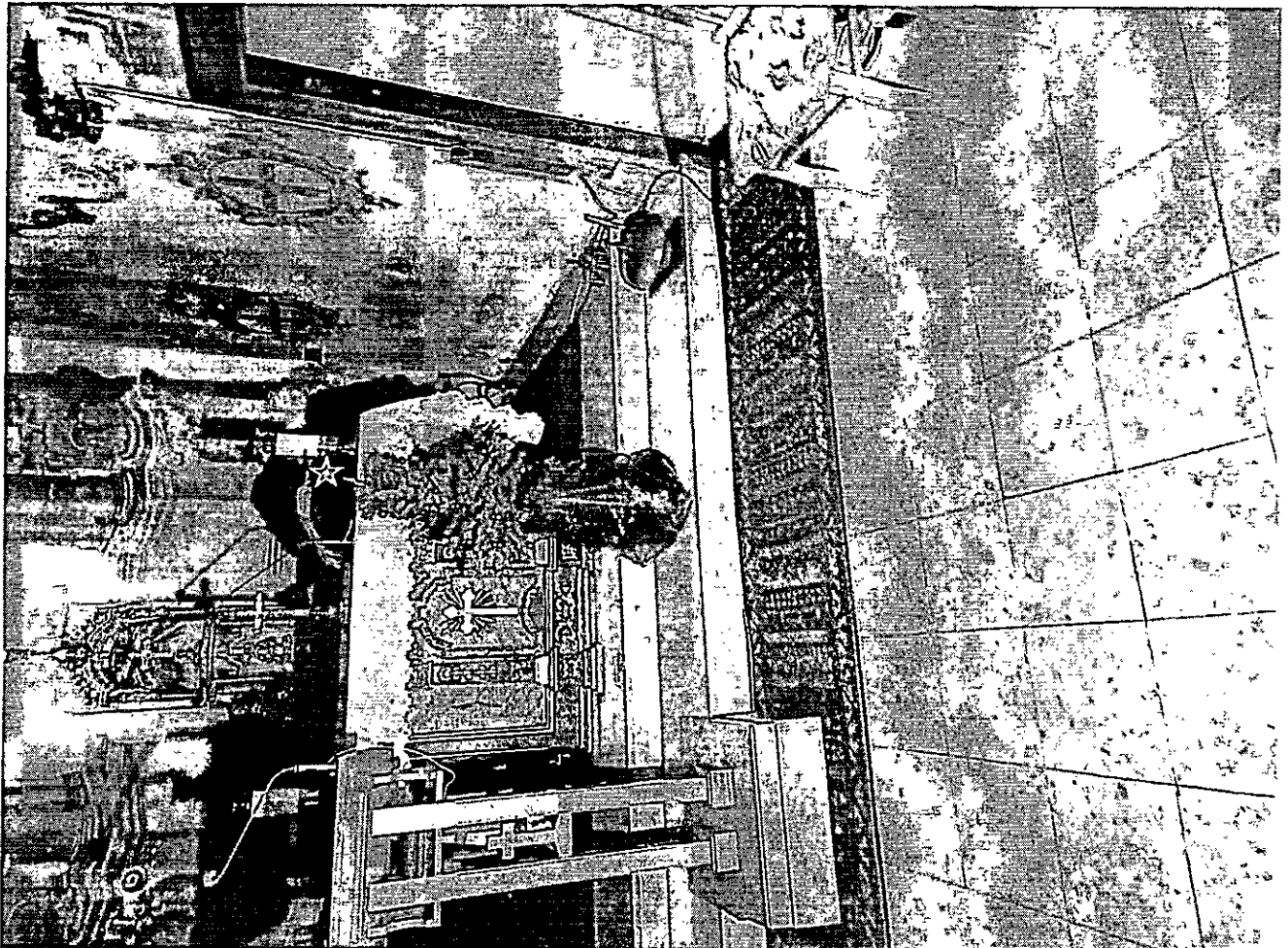
5.

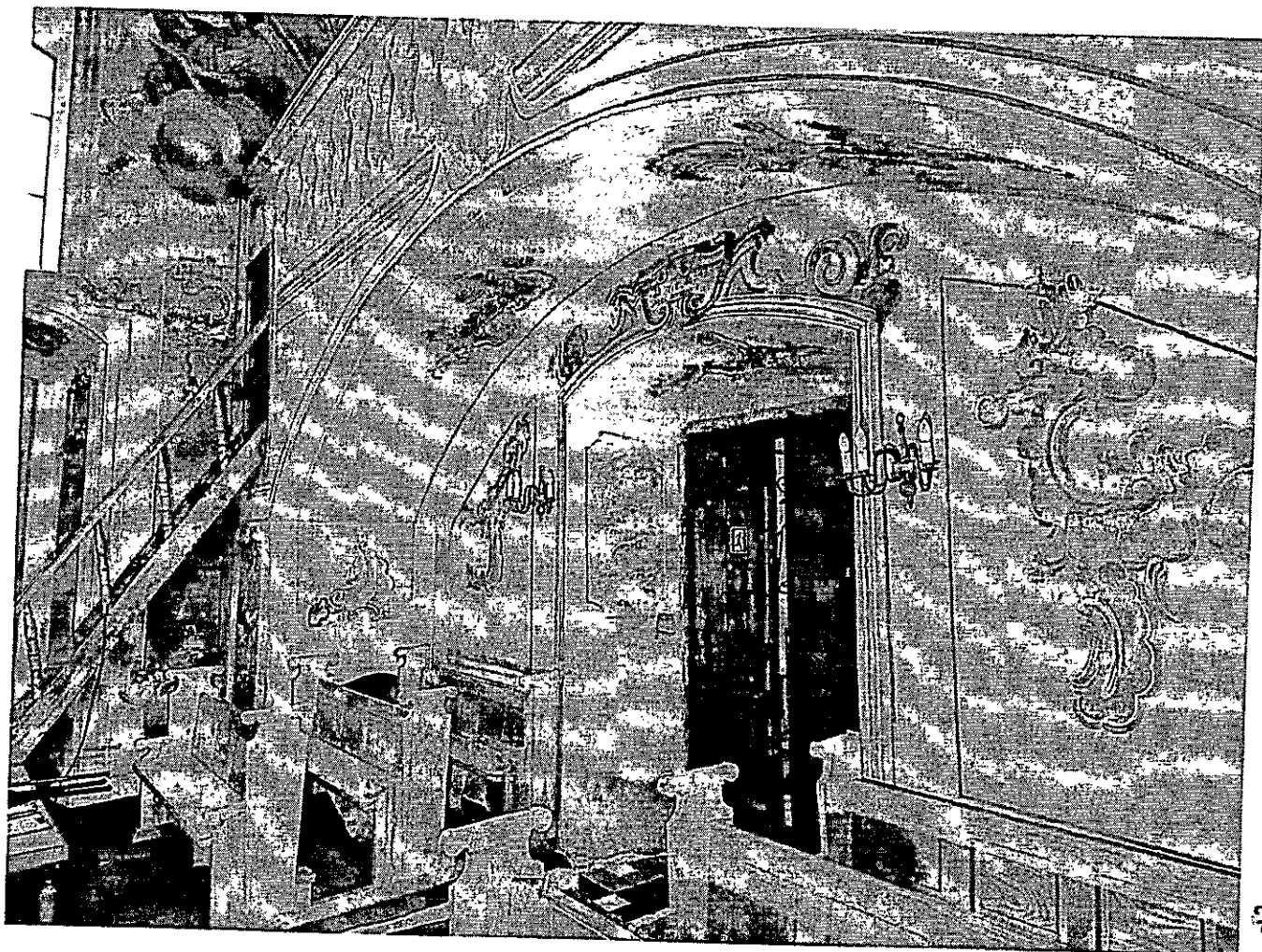
6.

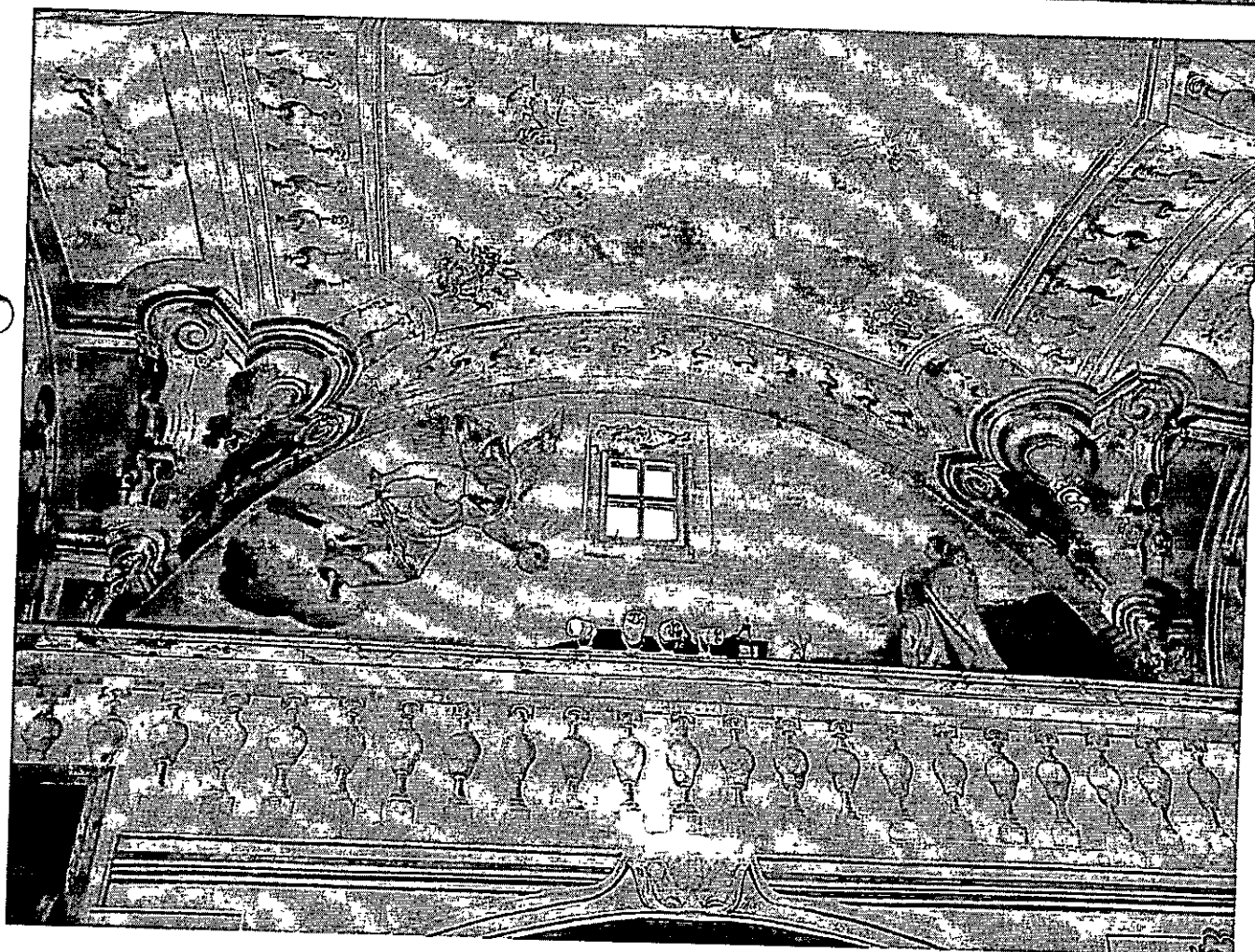
7.

8

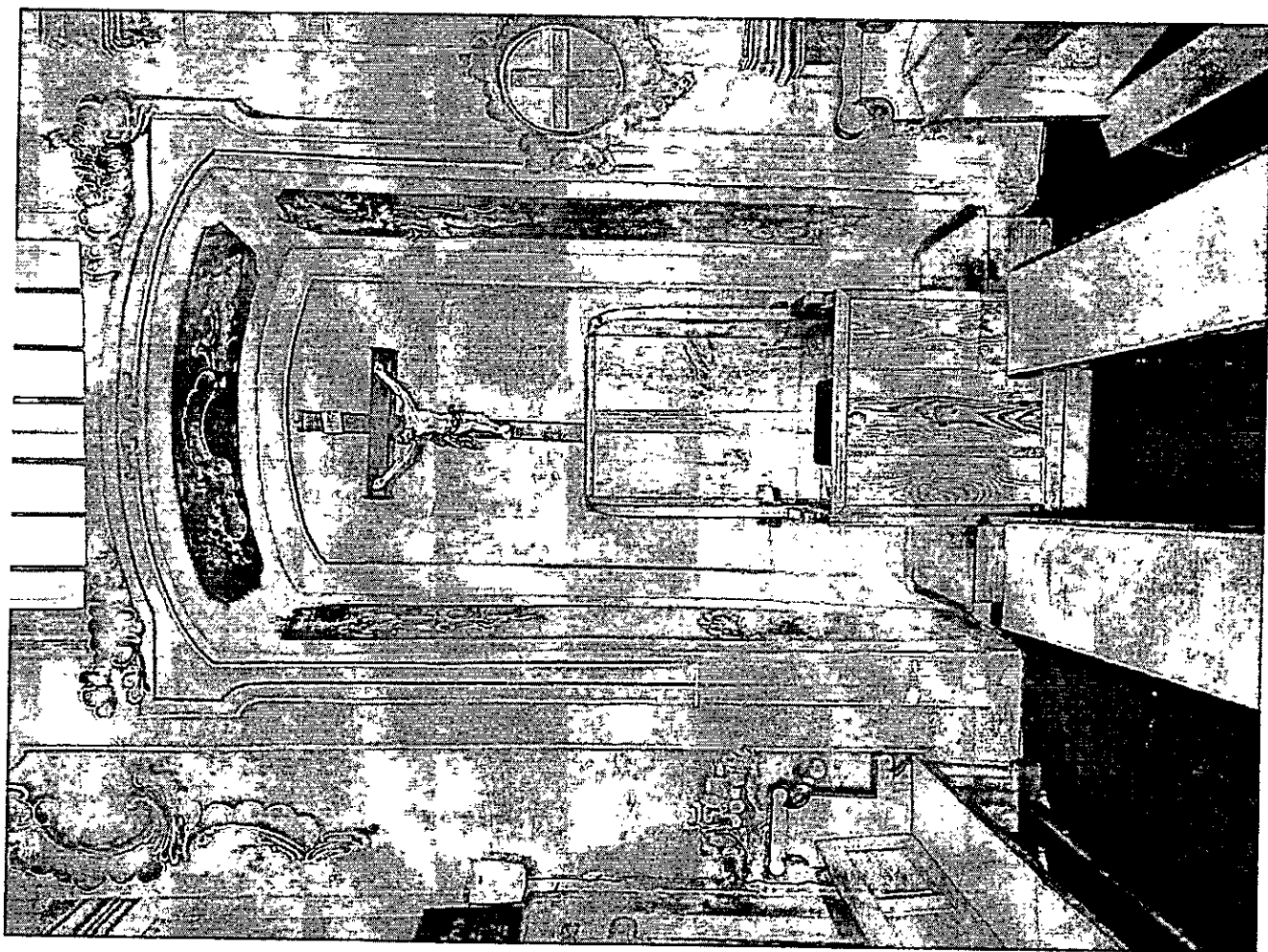
7.

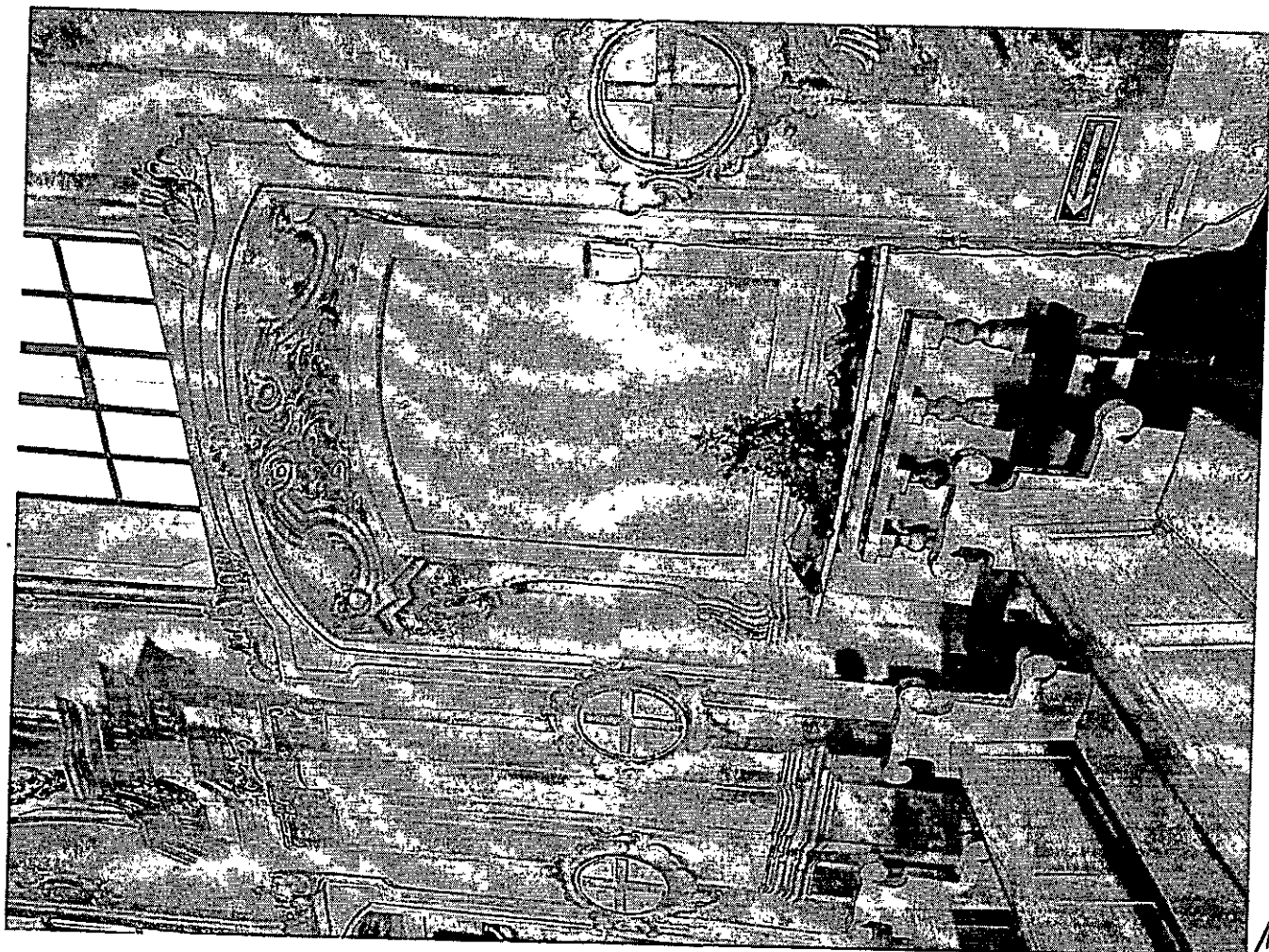
8.

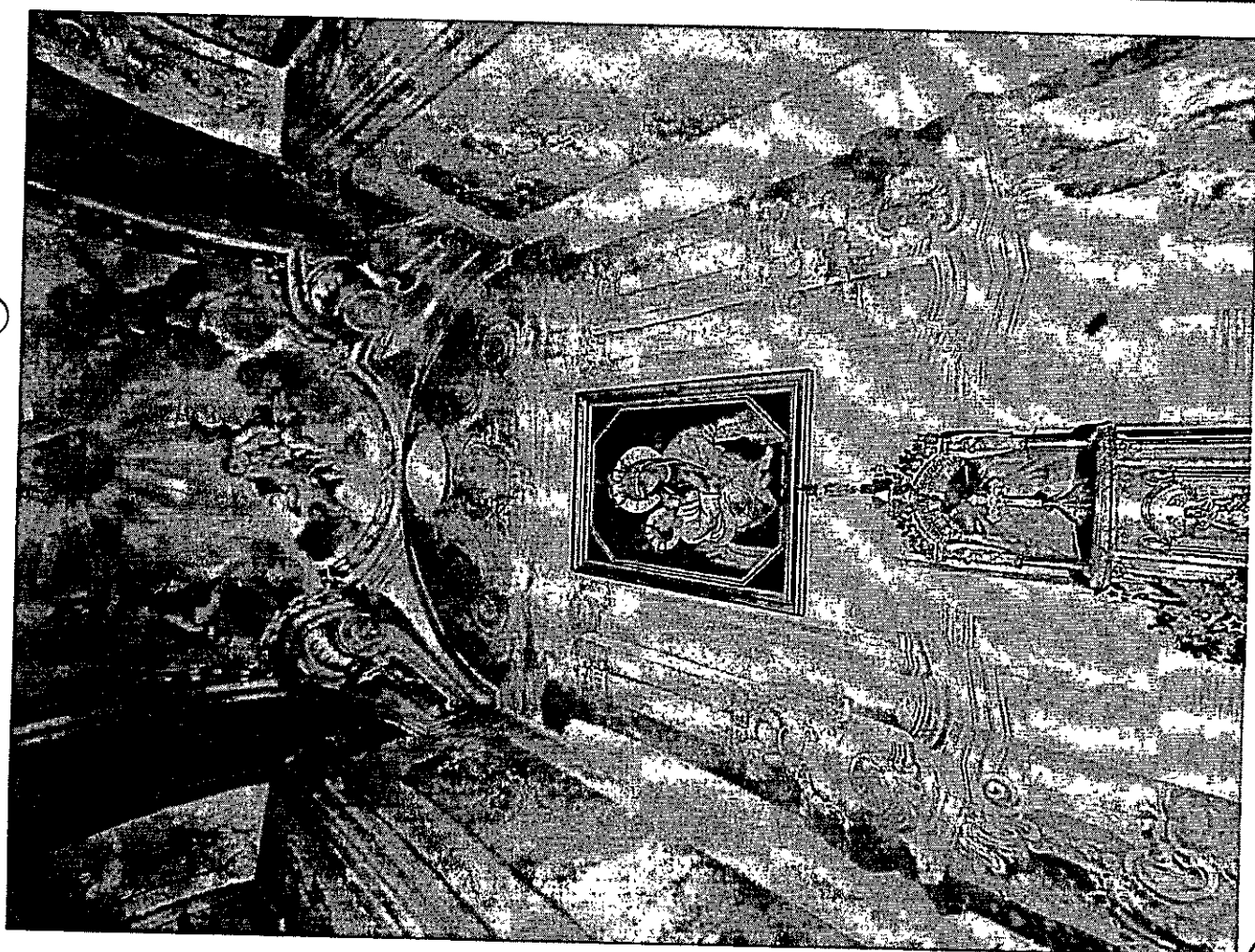
9.

10.

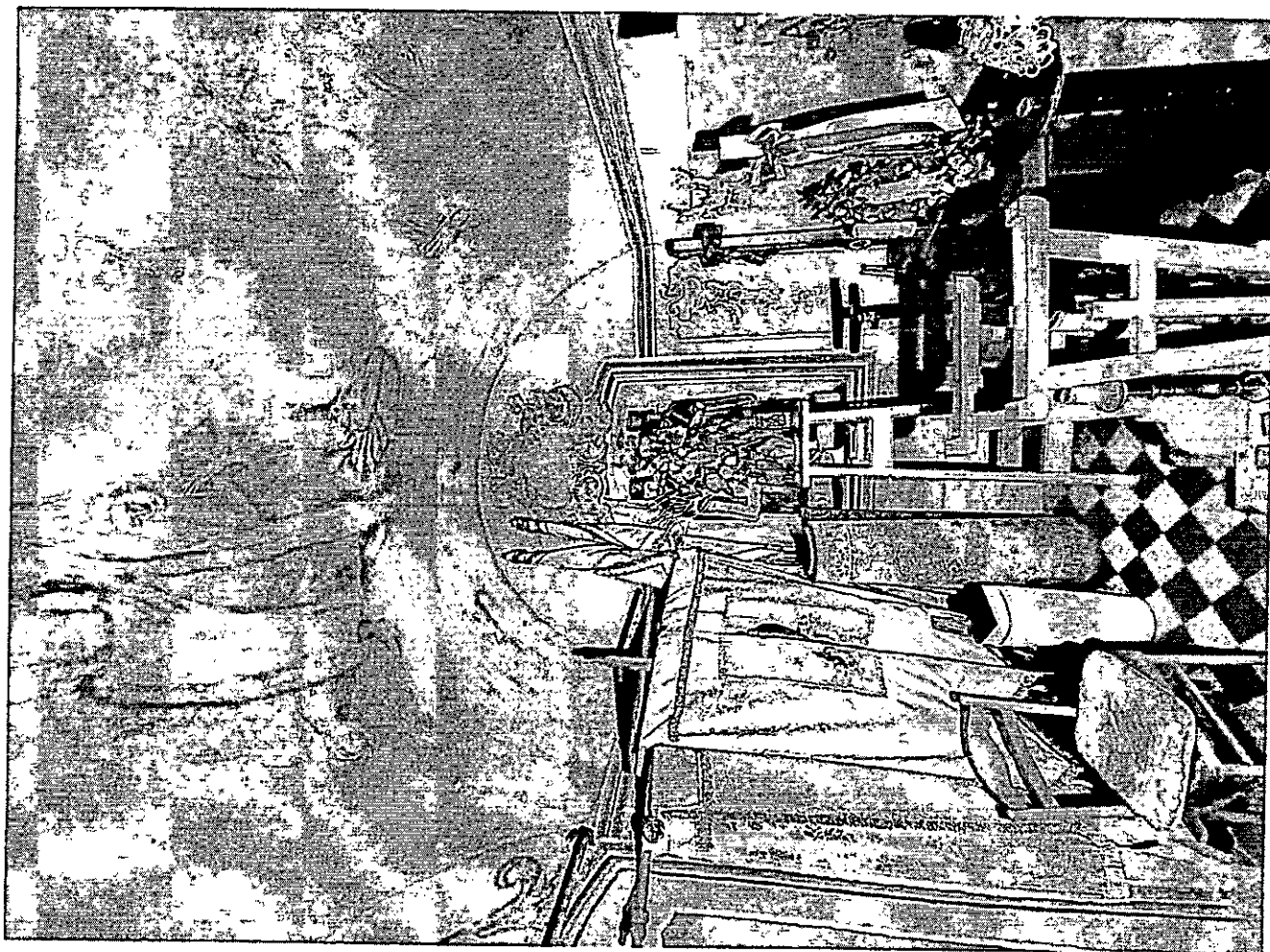
M.

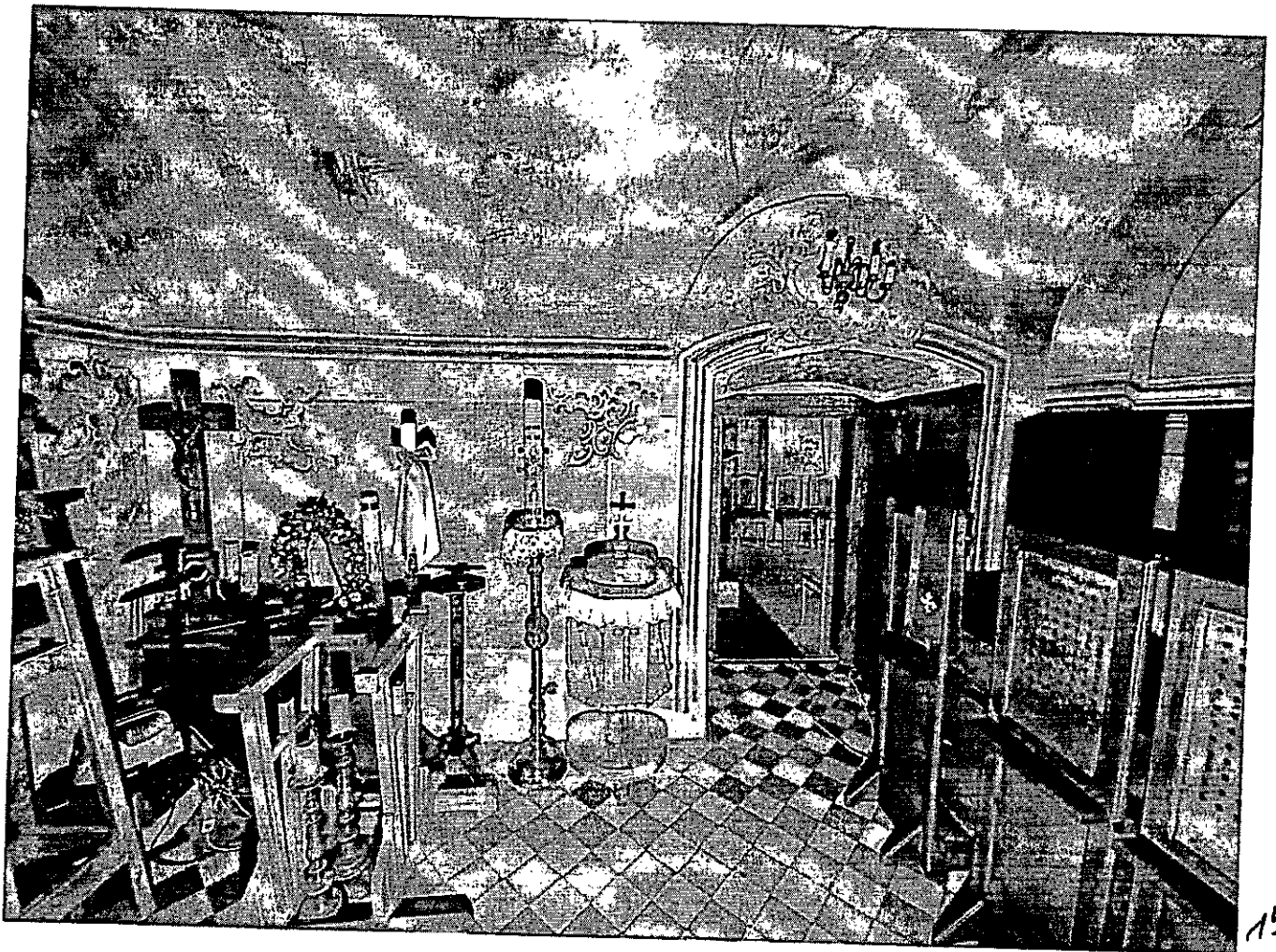
12.

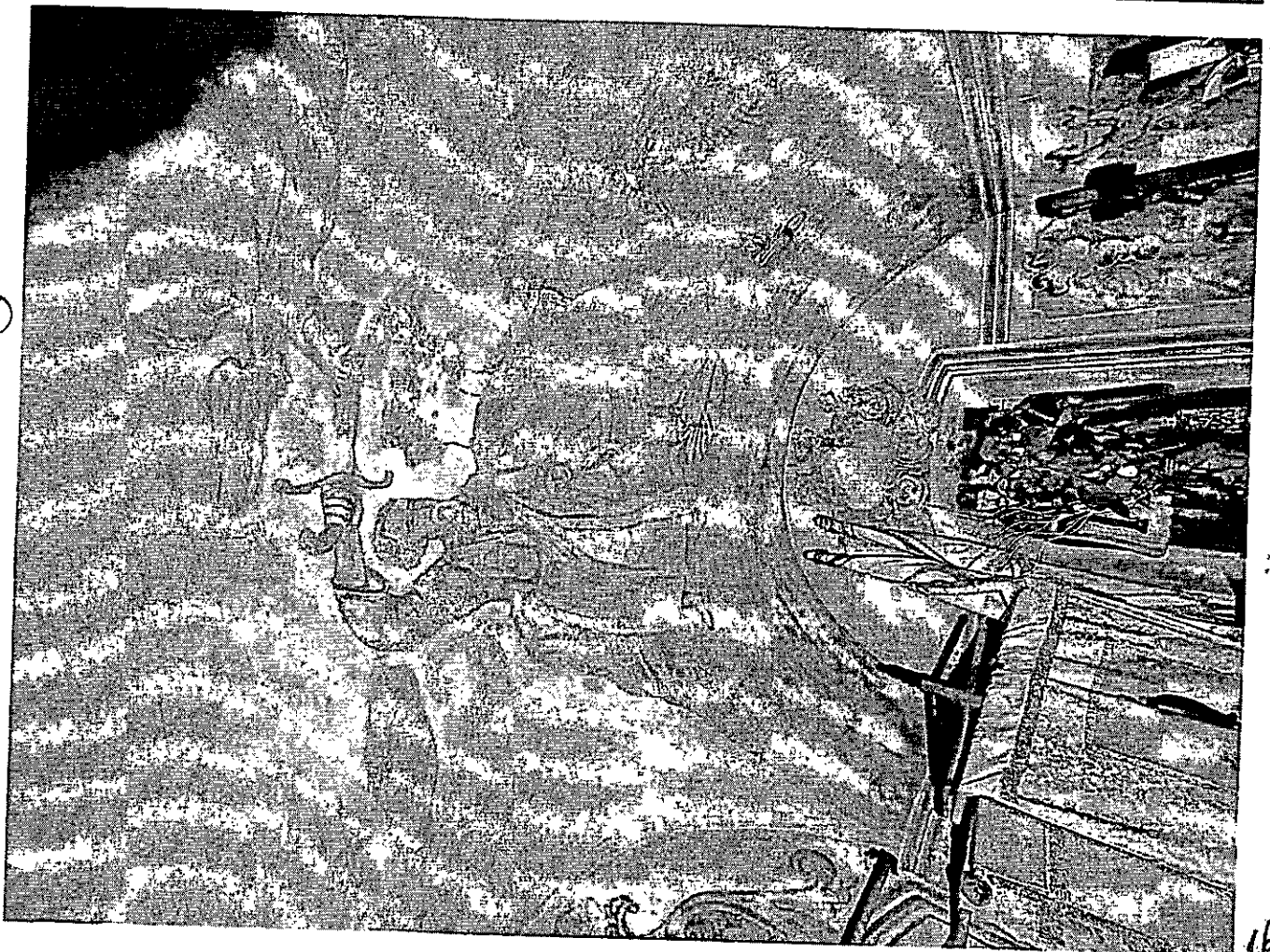
13.

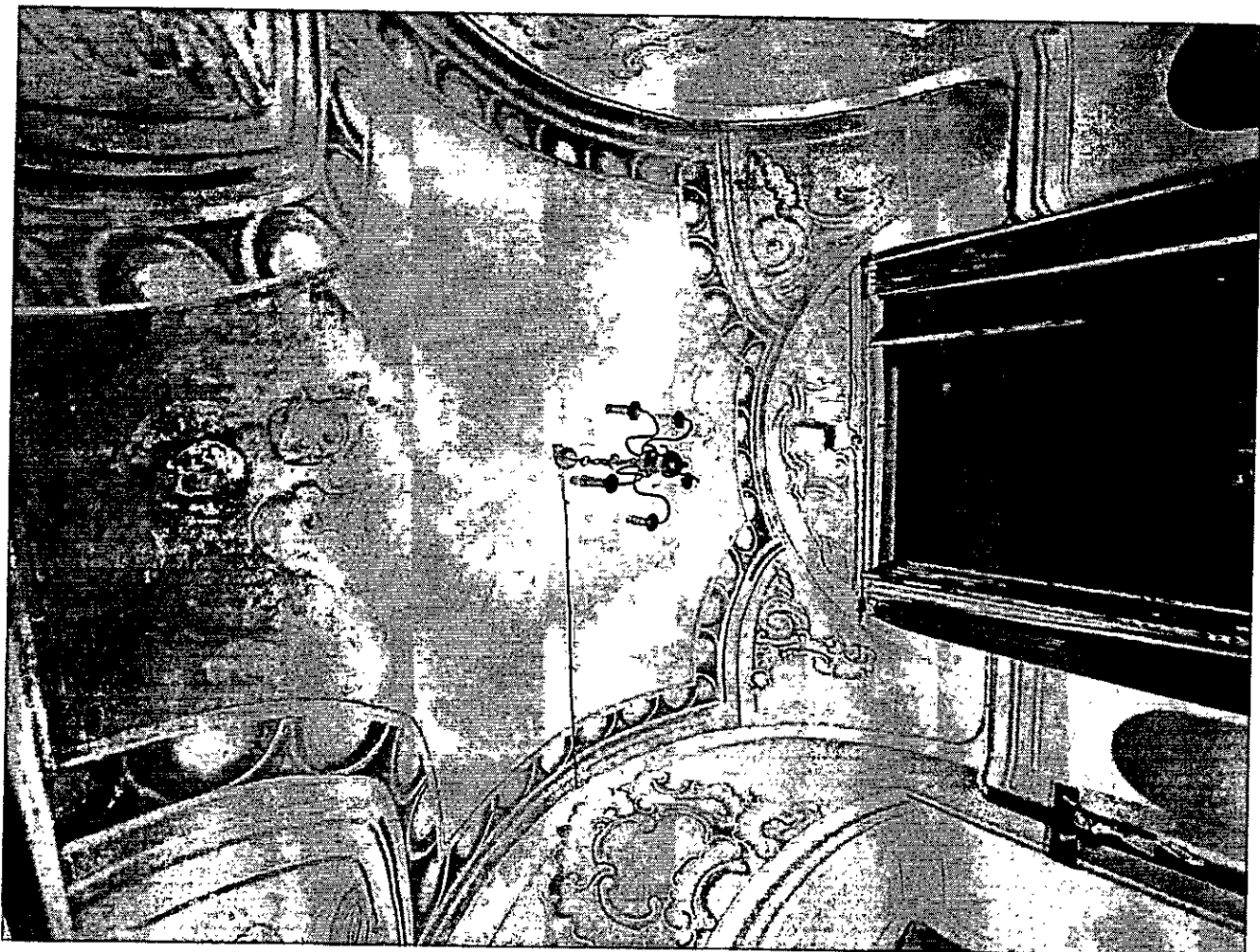
14.

15.

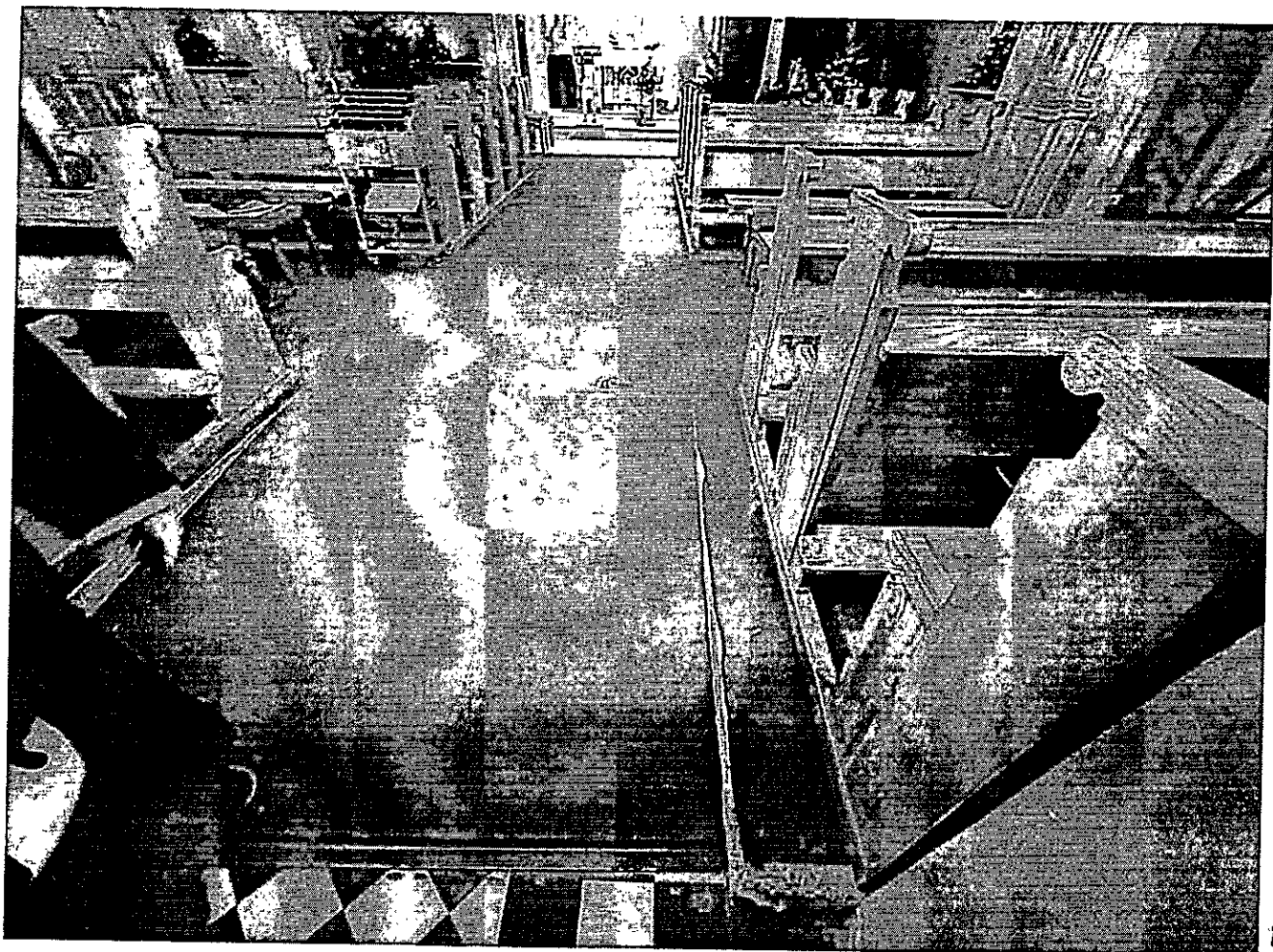
16.

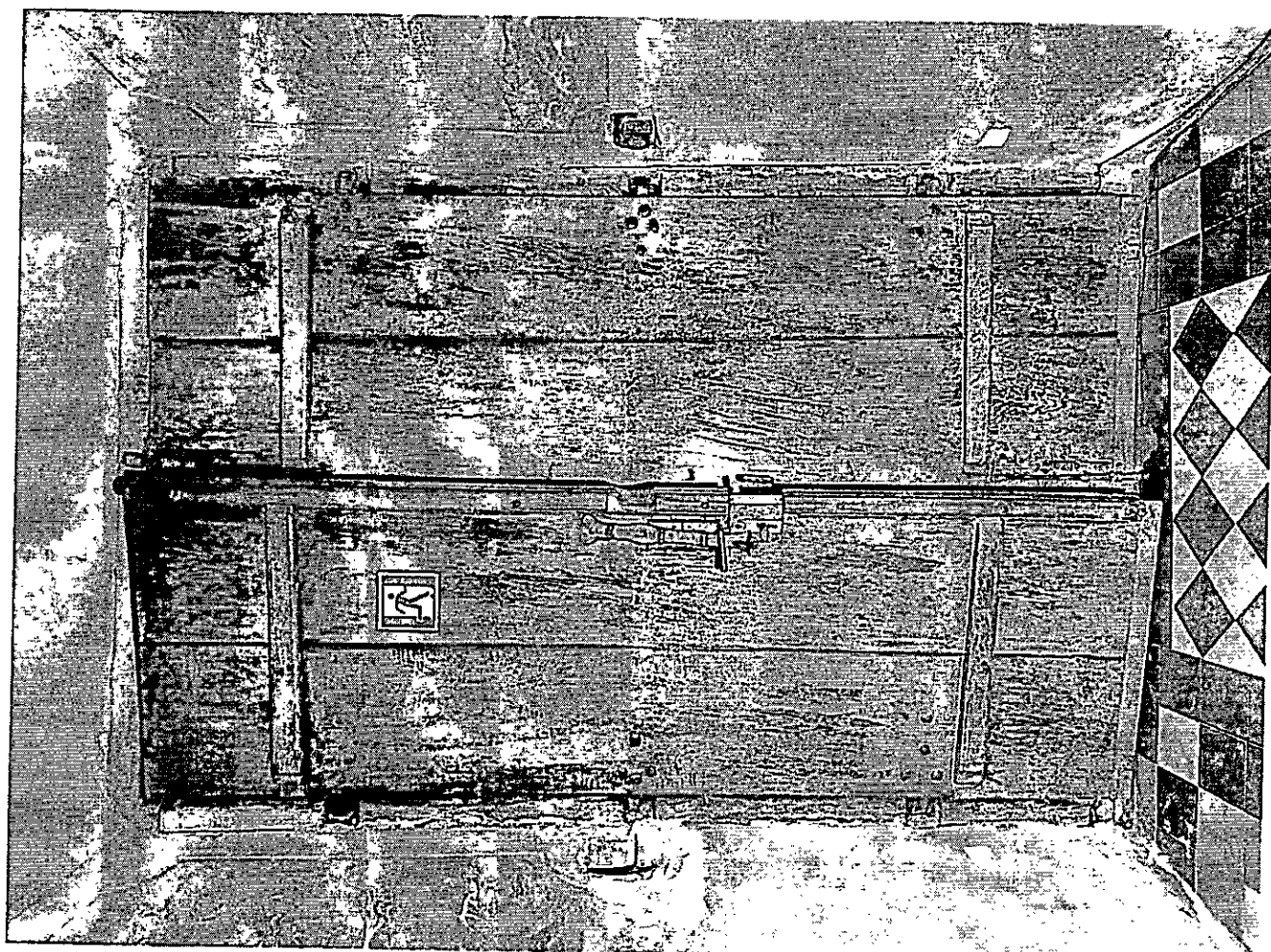
17.

18.

19.

20.